

Nota Bene 10

Januari 2018

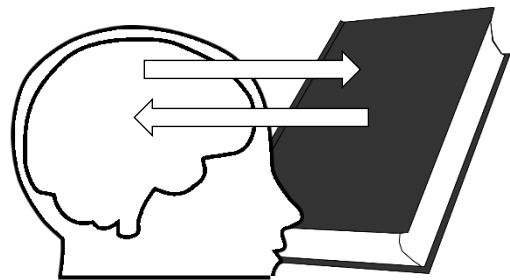
Waarom voorkennis bij begrijpend lezen zo belangrijk is

Het cognitieve proces van begrijpend lezen

Begrijpend lezen is een ingewikkeld proces, waarbij technische leesvaardigheid, de inzet van leesstrategieën en de voorkennis van de lezer een rol spelen. Volgens het *Construction - Integration model* van Walter Kintsch (2005) draait het er bij begrijpend lezen om dat de lezer de informatie uit een tekst verbindt met de *al aanwezige kennis* in zijn of haar geheugen. Die gecombineerde informatie vormt in het hoofd van de lezer een mentaal plaatje, ook wel een 'situatiemodel' genoemd.

Verbanden leggen

Om een goed mentaal plaatje te vormen, moet een lezer tijdens het lezen continu verbanden leggen. Enerzijds tussen informatie in verschillende tekstdelen en anderzijds tussen de tekst en *eigen kennis*. Door zulke verbanden te leggen, kan de lezer inferenties maken. Dat wil zeggen: informatie afleiden die relevant is voor het tekstbegrip, maar die niet expliciet in de tekst staat. Tijdens het lezen vergelijkt de lezer zijn/haar beeld van de tekstinhoud steeds met nieuw binnenkomende informatie uit de tekst. Zo past de lezer het situatiemodel-in-wording aan op basis van nieuw gelegde verbanden. Andersom biedt het bijgewerkte model de lezer steeds nieuwe aanknopingspunten voor het interpreteren van volgende informatie in de tekst. Zo is er continu een wisselwerking tussen de tekst en wat er in het hoofd van de lezer gebeurt en wordt het tekstbegrip gaandeweg opgebouwd.

De lezer past steeds zijn situatie-model aan op basis van wat hij leest.

De voordelen van voorkennis

Bij begrijpend lezen draait het dus om de koppeling van informatie uit de tekst met al aanwezige kennis in het hoofd van de lezer. Lezers met veel eigen kennis – en dan gaat het zowel om algemene kennis van de wereld als specifieke kennis over het onderwerp van de tekst, inclusief de bijbehorende woordenschat – zijn hierbij in het voordeel. Zij hebben meer 'kapstukken' om de nieuwe informatie uit de tekst aan op te hangen en meer context om de benodigde afleidingen te maken.

De rol van voorkennis tijdens het proces van begrijpend lezen is cruciaal. Voorkennis:

- voorspelt de **mate waarin lezers informatie uit een tekst kunnen onthouden**. Dit geldt voor lezers van allerlei niveaus: basisschoolleerlingen, middelbare scholieren, studenten en volwassen lezers.
- zorgt ervoor dat lezers **makkelijker verbanden kunnen leggen** tussen informatie uit verschillende delen van eenzelfde tekst of tussen informatie uit verschillende teksten. Voorkennis ondersteunt lezers namelijk als ze tussen de

regels door moeten lezen: de voorkennis helpt om aan te vullen wat door de tekst impliciet wordt gelaten. Hierdoor kunnen lezers makkelijker een mentaal plaatje van de tekst maken.

- zorgt ervoor dat lezers **informatie uit de context makkelijker kunnen gebruiken** om nieuwe informatie uit de tekst te begrijpen.
- draagt bij aan een **efficiëntere verdeling van aandacht**. Dit betekent dat kennis over bekende onderwerpen automatisch wordt geactiveerd tijdens het lezen, zonder dat dit een grote inspanning van het werkgeheugen vergt.

Uit onderzoek onder (volwassen) tweedetaalleerders komen nog meer voordelen van voorkennis naar voren. Lezers leren meer nieuwe woorden uit een tekst als ze lezen over een thema waar ze al veel over weten. Als ze namelijk veel over een onderwerp weten, merken ze makkelijker onbekende woorden op, waarna ze actief uit de context kunnen afleiden wat de betekenis van die woorden is. En doordat ze een link kunnen leggen met concepten die ze al kennen, zien lezers sneller welke betekenissen al dan niet aannemelijk zijn. De associatie met reeds bekende concepten zorgt er daarnaast voor dat zij de nieuwe woorden makkelijker onthouden (Evers-Vermeul, 2017).

Verschil in voorkennis

Voorkennis heeft dus veel potentie als het gaat om het begrijpen van teksten en het leren van nieuwe woorden. Bij lessen begrijpend lezen wordt vaak al iets met deze wetenschap gedaan, door leerlingen vlak voor het lezen hun voorkennis te laten activeren. Deze werkwijze heeft echter een risico, omdat leerlingen niet met een gelijke hoeveelheid voorkennis naar school komen. Er zijn indicaties dat leerlingen met een lage sociaaleconomische status minder algemene kennis hebben dan hun leeftijdsgenoten met een hogere sociaaleconomische status. Als er niets met deze verschillen in voorkennis gedaan wordt, is het risico groot dat een zogenoemd Matteüs-effect optreedt, waarbij leerlingen met veel voorkennis hun voorsprong gaandeweg vergroten, terwijl leerlingen met weinig voorkennis achterblijven.

Voorkennis uitbreiden door middel van 'wide reading'

Het is dus van belang om de kennis van leerlingen vlak voor, maar ook door het lezen van teksten te vergroten. Een korte uitleg over de belangrijkste kernbegrippen in een tekst, vlak voor het lezen van die tekst, blijkt al zinvol. Daarnaast is het nuttig dat leerlingen op zoveel mogelijk manieren in aanraking komen met teksten over allerlei verschillende onderwerpen. Ook verschillende soorten teksten over hetzelfde onderwerp lezen draagt bij aan de uitbreiding van voorkennis. In de Engelstalige literatuur wordt dit 'wide reading' genoemd. Met zo'n verzameling verschillende teksten kunnen leerlingen hun kennis opbouwen door de geleidelijke uitbreiding van informatie en door de verscheidenheid aan

Belangrijk is lezen over veel verschillende onderwerpen én lezen van verschillende soorten teksten over hetzelfde onderwerp: *wide reading*

voorbeelden. Door veel verschillende teksten over één onderwerp te lezen, ontwikkelen leerlingen een diepere kennis over een onderwerp. Hebben de leerlingen bijvoorbeeld een informatieve tekst gelezen over een storm, dan heeft het meerwaarde als de leerlingen vervolgens bijvoorbeeld een verhaal lezen over een hoofdpersoon die in een storm terechtkomt.

De Nieuwsbegripbieb

Bij Nieuwsbegrip is er aandacht voor wide reading door het aanbod van de Nieuwsbegripbieb. Iedere nieuwe Nieuwsbegriples bevat een overzicht van geschikte leesboeken bij het Nieuwsbegriponderwerp van de week. Deze zijn geselecteerd door Jeugdbieb. Op de website van Jeugdbieb (www.jeugdbieb.nl) staan meer tips, voor zowel boeken als informatieve websites. Deze tips worden steeds aangevuld.

Bronnen:

- Algemene handleiding Nieuwsbegrip (november 2017), bijlage 1 *Theoretische verantwoording bij Nieuwsbegrip*
- Evers-Vermeul, J. (2017), *Toename in tekstbegrip en woordenschat: een kwestie van kennis?* Uit: Voor u gelezen, uitgave Kenniscentrum begrijpend lezen, pagina 15-20. Download op www.kenniscentrumbegrijpendlezen.nl/homepage/voor-u-gelezen.aspx.
- www.readingrockets.org/article/building-background-knowledge (geraadpleegd op 25 oktober 2017)

Tekst: Mignon van Hasselt, auteur bij Nieuwsbegrip

Reageren: nieuwsbegrip@cedgroep.nl, @nieuwsbegrip

Eerder verschenen Nota Bene:

Nota Bene 9: Woordenschat oefenen: zeven leuke 5-minutenspelletjes voor in de klas

Nota Bene 8: Samenwerken bij schrijfp opdrachten: het succesvol inzetten van peer feedback

Nota Bene 7: Drie tips om dyslectische leerlingen te ondersteunen bij begrijpend lezen

Nota Bene 6: Beter redeneren en presenteren door te debatteren

Nota Bene 5: Tablets en digibord

Nota Bene 4: Begrijpend lezen en Teach Like a Champion

Nota Bene 3: Begrijpend lezen en het werkgeheugen

Nota Bene 2: Leesmotivatie en leesplezier bevorderen in uw klas

Nota Bene 1: Zeven richtlijnen voor goed schrijfonderwijs in groep 5-8

Alle Nota Benes vindt u op <https://www.nieuwsbegrip.nl/page/1052/is-er-een-overzicht-van-de-verschenen-nota-bene-s>